

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 10 april 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring av 1 § kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 696) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst.

I en inom andra kammaren under nr 66 väckt motion, vilken hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har herr *Karlsson* i Grängesberg hemställt, »att riksdagen måtte besluta, att 1 § i Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 juni 1942, med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst, måtte erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Där så finnes skäligt må — — — under förutsättning

a) att arbetaren vid anställningens upphörande — — — honom åvilande arbetsuppgifter;

b) att arbetaren vid anställningens upphörande — — — innehaft annan statsanställning. Vid beräkning av anställningstid som här sägs, skall arrendator å kronotorp tillgodoräknas den arbetstid, som kan beräknas erforderlig för torpets brukande, dock högst fyra månader årligen;

c) att arbetaren — — — gott vitsord; samt

d) att arbetaren enligt — — — understöd av statsmedel.

Såsom med tjänstepension — — — för riksdagens verk.»

Till stöd för ifrågavarande förslag anföres i *motionen* följande.

»Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 juni 1942 (SFS 696/1942) innefattar vissa summariska pensionsbestämmelser, avsedda att vinna tillämpning å sådana till arbetarpersonal hänförliga befattningshavare i statens tjänst, vilka, utan att uppfylla villkoren för pensionsrätt enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare, dock finnas böra vid entledigandet beredas viss pension på grund av utfört arbete i statens tjänst.

Bestämmelserna i nämnda kungörelse innebära bl. a., att arbetare vid anställningens upphörande antingen uppnått en levnadsålder av 60 år eller dessförinnan blivit till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte eller till följd av nedsatt arbetsförmåga för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt utföra honom åvilande arbetsuppgifter.

För vederbörande arbetares rätt till pension erfordras vidare, att arbetaren vid anställningens upphörande under en tid av minst 15 år efter fyllda 18 år, därav minst 12 år före fyllda 60 år, innehaft sådan anställning i statens tjänst, som utgjort hans huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla,

Bihang till riksdagens protokoll 1945. 8 saml. Nr 21.

dock att, där tiden i dylik anställning endast obetydligt understiger 15 respektive 12 år, pension likväl må kunna beviljas, om arbetaren under avsevärd tid innehaft annan statsanställning.

Ansökning om pension enligt nämnda kungörelse prövas i fråga om arbetare, som är eller senast varit anställd vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller domänverket, av vederbörande verks styrelse samt beträffande annan arbetare av statens pensionsanstalt.

Vid tillämpningen av dessa pensionsbestämmelser ha särskilt arrendatorerna på kronans skogstorp kommit i en synnerligen missgynnad ställning. Dessa arrendatorer ha skogsarbete och skogskörslor som sin huvudsakliga inkomstkälla, och deras årsinkomster äro över lag relativt låga. Detta framför allt beroende därpå att de i allmänhet endast tidvis under året äro tillförsäkrade arbetsmöjligheter. Genom arrendet äro de dock bundna vid kronans torpställen och få där nedlägga ett många gånger påfrestande och föga inkomstbringande arbete. Det måste dock rimligen anses vara i statens tjänst, som de utföra även detta arbete, trots att de arbeta på statens jordbruksegendomar i egenskap av arrendatorer.

Då skogstorpens anställningstid sedan skall beräknas för fastställande av rätt till pension, sammanräknas emellertid endast den effektiva arbetstid, som han utfört i form av skogsarbete, körslor o. d. för kronans räkning, varefter denna sammanräknade arbetstid förvandlas till s. k. anställningsår. Den arbetstid, som han nedlagt på brukande och skötsel av statens jordbruksegendom, räknas honom icke till godo såsom kvalifikationstid för pensionsrätten.

Denna metod för beräkning av kvalifikationstid och 'anställningsår' måste betecknas såsom i hög grad otillfredsställande och orättvis. Resultatet blir i många fall, att fattiga människor, som varit statens arrendatorer och skogsarbetare ett trettiotal år i följd, ändock ej bli berättigade till erhållande av den lilla pension, som är fastställd i här nämnda kungörelse. Rättvisligen bör ju den arbetstid, som arrendatorn under året nedlägger för brukande och skötsel av kronans torplägenhet, också tillgodoräknas honom såsom kvalifikationstid vid beräkning och bestämmande av rätten till pension.»

Över förevarande motion har utskottet i vederbörlig ordning införskaffat utlåtande från statskontoret, som hört domänstyrelsen.

Domänstyrelsen har anfört:

Frågarvarande kungörelse tillämpas, då fråga är om pensionering av hos staten anställda skogsarbetare. Dessa äro nämligen genom föreskrift i 3 § kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 695) med föreskrifter rörande tillämpning av 1942 års tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare m. m. undantagna från tillämpningen av sistnämnda pensionsreglementen. För att kunna erhålla pension jämlikt den förstnämnda kungörelsen (nr 696) fordras bland annat, att arbetaren vid anställningens upphörande under en tid av sammanlagt minst 15 år efter fyllda 18 år, därav minst 12 år före fyllda 60 år, innehaft sådan anställning i statens tjänst, som utgjort hans huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla, dock att, där tiden i dylik anställning endast obetydligt understiger 15 respektive 12 år, pension likväl må kunna beviljas, om arbetaren under avsevärd tid innehaft annan statsanställning.

Vid tillämpningen av dessa bestämmelser har domänstyrelsen icke ansett sig kunna som anställningstid för pension inräkna annan tid än sådan,

under vilken arbetaren utfört avlönat arbete åt staten. Jämväl vid tillämpningen av bestämmelserna i kungörelsen den 7 december 1934 (nr 585) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst, som alltjämt gäller beträffande viss arbetarpersonal, som avgått ur statens tjänst före den 1 juli 1942, har styrelsen följt samma regler.

Tid, under vilken arbete ej utförts åt staten på grund av arbetsbrist, eller under vilken arbetaren varit anställd hos annan arbetsgivare, t. ex. hos köpare av skog, som å kronans skogar sålts på rot, har alltså ej medräknats för pension. Ej heller har tid för skötseln av arrenderat skogsjordbruk, kronotorp och dylikt medräknats.

Enär brukandet av ett större skogsjordbruk, där en eller flera hästar hållas, kräver mera tid än skötseln av ett mindre s. k. huggartorp, ha arrendatorerna av de större gårdarna i regel ej kunnat kvalificera sig för pension.

För arrendatorer av dessa större gårdar måste för övrigt enligt domänstyrelsens mening skötseln av den arrenderade gården, och ej skogsarbetet, anses utgöra »huvudsaklig sysselsättning och förvärvskälla». I de fall arrendator av dylik större gård i undantagsfall beviljats pension, har pensionsrätten grundats därpå, att sökanden tidigare under ett flertal år, t. ex. som skogshuggare, utfört arbete åt staten. Den i regel kortare tid dylik sökande *personligen* varit sysselsatt med skogsarbete åt staten, efter det han antagits till arrendator av en större gård, har därvid tillgodoräknats honom för pension. Övertagandet av den större arrendegården har med andra ord ej betagit brukaren den rätt till pension, som han beräknats tidigare ha grundlagt.

I de fall säkra upplysningar om anställningstid ej kunnat erhållas genom arbetsintyg eller hos arbetsgivaren förda matrikelanteckningar, har anställningstiden beräknats med ledning av arbetarens arbetsförtjänst, som omräknats i arbetsdagar. Med arbetsdag har jämställts arbetsfri dag, under vilken avlöning åtnjutits på grund av semester eller av annan orsak, t. ex. olycksfall i arbete. Ett anställningsår för pension beräknas i detta sammanhang omfatta 280 arbetsdagar. Därigenom tillgodoräknas arbetaren ett mindre antal ströddagar, under vilka skogsarbete av en eller annan orsak ej kunnat utföras.

Det må erinras om att vid beräkning av tjänstår för tjänstepension enligt 14 § i 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare (nr 452) tid under vilken arbetaren *innehaft* viss anställning må inräknas. I 1938 års pensions-sakkunnigas betänkande med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare i statens tjänst (SOU 1942: 8, sid. 34), ha de sakkunniga anfört följande: »Härvid hava de sakkunniga emellertid utgått från att anställning i detta sammanhang icke kan anses innehavas, med mindre arbetaren åtnjuter någon avlöning i densamma.»

De av domänstyrelsen tillämpade grunderna vid beräkning av anställningstid för pension åt skogsarbetare ha, i de fall de underställts Kungl. Maj:ts eller kammarrättens prövning, lämnats utan erinran.

Den i 1942 års pensionskungörelse (nr 696) införda bestämmelsen, att viss del av de för pension erforderliga 15 anställningsåren kan intjänas efter fyllda 60 levnadsår, har avsevärt förbättrat skogsarbetarnas möjligheter att erhålla pension.

Innan domänstyrelsen närmare ingår på motionen och däri framförda förslag, vill styrelsen påpeka, att motionären, enligt vad han under hand meddelat, med uttrycken »kronotorp» och »skogstorp» avser sådana å

kronoparker eller andra kronoskogar belägna *mindre* skogsarbetarställen, där skogsarbetet och ej jordbruket är brukarens huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla, såsom mindre skogsjordbruk, kronotorp, skogstorp, odlingslägenhet och kolonat.

Med anledning av vad i motionen uttalas om ifrågavarande arrendatorers arbete på av dem brukade ställen, vill styrelsen erinra att, efter ikraftträdandet av kungl. förordningen den 10 mars 1944 (nr 69) om ändring i förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom, det åligger kronan att å kronans byggnader vid skogsjordbruk verkställa erforderliga nybyggnader och reparationer. För de grundförbättringar, som arrendator utför under arrendetiden, erhåller han ersättning enligt lag. Vidare svarar kronan för alla fastighetsskatter. Brukarens arbete på den jord, som hör till respektive »torp», måste anses främst gagna den enskilda brukarens intressen. Den arrendeavgift, som kronan betingar sig för upplåtandet av skogsjordbruk, täcker endast en mindre del av kostnaderna. Som exempel kan nämnas att under 1943 uppgingo inkomsterna av de s. k. skogsjordbruken till i runt tal 682 100 kronor och utgifterna till 2 669 800 kronor, därav 2 524 224 kronor i byggnadskostnad. Till innehavare av kronotorp, skogstorp, odlingslägenhet och kolonat utgår jämväl ersättning i form av byggnadsbidrag, odlingshjälp med tilläggs- och odlingsbidrag. Vidare erhåller brukaren i regel fritt virke för uppförande av s. k. födorådsstuga att bebo på ålderdomen.

Domänstyrelsen kan alltså ej finna det vara motiverat att arrenderandet eller innehavet av ett kronans skogsjordbruk eller »skogstorp» i och för sig skall berättiga till pension.

Ehuru domänstyrelsen sålunda *dels* finner skogsarbetarnas möjligheter att erhålla pension avsevärt ha förbättrats genom ikraftträdandet av 1942 års pensionskungörelse (nr 696), *dels* anser principen att anställningstid för pension bör beräknas endast för tid, under vilken arbetaren åtnjutit avlöning i anställningen, vara av grundläggande betydelse, kan styrelsen ej underlåta att framhålla, att skogsarbetarna enligt styrelsens mening i pensionshänseende äro missgynnade i förhållande till tjänstepensionsberättigade arbetare. Detta framför allt på den grund att en skogsarbetare, som vid avgången ej kan tillgodoräknas minst 15 anställningsår, ej med stöd av pensionskungörelsen kan tilldelas någon som helst pension, medan en tjänstepensionsberättigad arbetare kan erhålla en mot tjänstetiden avkortad pension eller livränta efter endast omkring sju respektive fem års anställning.

Av de pensionsökande skogsarbetare, som styrelsen ej kunnat bevilja pension, ha många kunnat räkna en anställningstid av 12 à 13 år. Ofta ha dessa arbetare bebott och brukat något kronans skogsarbetarställe 20 à 25 år. Det har ofta syntts hårt, att dessa äldre och i regel väl förtjänta arbetare ej kunnat beviljas pension av domänstyrelsen.

Med hänsyn till att dylika skogsarbetare under lång tid stått till statens förfogande för skogsarbete — i regel genom i upplåtelsekontrakt fastställd arbetsskyldighet — anser styrelsen vissa skäl tala för att åtminstone någon del av kontraktstiden må inräknas vid beräkning av den i pensionskungörelsen fastställda lägsta anställningstiden för pension, 15 år.

För den arrendetid, som sålunda skulle få tillgodoräknas för erhållande av pensionsrätt, bör pension dock ej utgå. Pension bör enligt styrelsens mening utgå endast med ett mot den verkliga anställningstiden, dock lägst 12 år, svarande, reducerat belopp.

Det av styrelsen framförda önskemålet skulle kunna vinnas genom att 1 §, 1 stycket b) gives delvis ändrad lydelse och genom tillägg av ett nytt stycke b) under 6 § 2 mom., varvid nuvarande stycke b) erhåller beteckningen c). Förslagsvis skulle ändringarna kunna få följande lydelse:

»1 §.

b) att arbetaren vid anställningens upphörande — — — innehaft annan statsanställning. Vid beräkning av anställningstid som här sägs, må arrendator av skogsjordbruk och innehavare av kronotorp, skogstorp, odlingslägenhet, kolonat eller annan mindre lägenhet å kronopark eller annan kronoskog, därest han stått till förfogande för arbete åt staten, kunna tillgodoräknas en tid av 3 månader för år, varunder han innehaft arrendet, dock sammanlagt högst 36 månader.

6 §.

2 b) att, därest vid beräkning av anställningstid för erhållande av pension tillägg gjorts för viss arrendetid jämlikt 1 §, 1 stycket b, sista meningen, pensionens grundbelopp skall minskas och utgå med lika många femtondelar av den enligt mom. 3 beräknade pensionen som antalet tjänstår, under vilka avlöning åtnjutits.»

Enär nu ifrågavarande kungörelse utfärdats av Kungl. Maj:t i administrativ ordning, efter det huvudgrunderna för pensioneringen godkännts av riksdagen, torde författningstexten ej böra fastställas av riksdagen.

Domänstyrelsen får alltså avstyrka bifall till motionärens förslag, men hemställer, att åtgärder vidtagas för ändring av ifrågavarande pensionskungörelse på sätt styrelsen föreslagit. Möjligen beslutad ändring bör ej vinna tillämpning å arbetare, som före ändringens genomförande avgått från sin senaste anställning i statens tjänst.

Statskontoret har anfört:

I likhet med domänstyrelsen anser statskontoret skäl tala för att möjligheterna för i motionen avsedda skogsarbetare att erhålla pension förbättras. Såsom domänstyrelsen framhållit, bör arrenderandet eller innehavet av ett kronans skogsjordbruk eller liknande mindre skogsarbetarställe icke i och för sig få berättiga till pension. Förslaget att hänsyn skall få tagas till arrendetiden vid beräkning av lägsta anställningstid för erhållande av pension samt att i sådant fall av arrendetiden skall få tillgodoräknas sammanlagt högst 36 månader finner sig dock statskontoret kunna biträda. Likaledes har statskontoret icke något att erinra emot vad domänstyrelsen föreslagit rörande grunderna för beräkning av pensionens grundbelopp i sådant fall, där arrendetiden inräknats i anställningstiden.

De föreslagna grunderna för pensionering av skogsarbetare höra enligt statskontorets mening icke lämpligen intagas i kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 696) utan synas för ändamålet böra utfärdas särskilda föreskrifter, att av domänstyrelsen iakttagas vid tillämpningen av de summariska arbetarpensionsbestämmelserna å ifrågavarande skogsarbetare.

De skogsarbetare, som avses i den föreliggande motionen, äro i regel arrendatorer av ett kronans skogstorp eller liknande mindre skogsarbetarställe och stå genom i upplåtelsekontrakt fastställd arbetskyldighet till *Utskottet.*

förfogande för skogsarbete och körslor för kronans räkning m. m. För närvarande äga dessa skogsarbetare att vid beräkning av pension enligt kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 696) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst tillgodoräkna allenast den tid, under vilken de utfört avlönat arbete i statens tjänst, medan däremot tid för skötsel av till dem utarrenderade ställen ej medräknas. Enligt domänstyrelsens föreliggande förslag skulle av arrendetiden i pensionshänseende få tillgodoräknas sammanlagt högst 36 månader vid beräkning av den i pensionskungörelsen fastställda lägsta anställningstiden för pension, 15 år. Skogsarbetare, som härigenom blir berättigad till erhållande av pension, skulle emellertid få sin pension beräknad med hänsyn till den verkliga anställningstiden, varvid den i reglementet fastställda grundpensionen vid lägst 15 år skulle reduceras med en femtondel för varje felande tjänstår. Arrendetiden skulle således icke i och för sig berättiga till pension utan endast få i begränsad omfattning tillgodoräknas för erhållande av pensionsrätt.

I betraktande av de speciella tjänstgörings- och anställningsförhållanden, som på sätt ovan antytts gälla för här avsedda skogsarbetare, finner utskottet sig kunna biträda domänstyrelsens av statskontoret tillstyrkta förslag till förbättring av möjligheterna till erhållande av pension för skogsarbetare, som efter förslaget genomförande lämna sin statsanställning. Utskottet förutsätter härvid, att ifrågavarande medgivande att taga i beräkning tid, då arbetaranställning i statens tjänst icke innehafts, endast skall avse den, som före fyllda 60 år under minst 12 år innehaft dylik anställning. Såsom statskontoret anfört, synas erforderliga föreskrifter i ämnet lämpligen böra meddelas vid sidan av pensionskungörelsen. I sådant syfte torde Kungl. Maj:t böra erhålla bemyndigande att utfärda föreskrifter.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 66, må bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan anförts utfärda föreskrifter angående pensionering av vissa i statens tjänst anställda skogsarbetare.

Stockholm den 10 april 1945.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar *Sandén, Sandström, Sundvik, Friggeråker, Leander**, *Lindblom, Löfgren* och *Persson* i Älvdalsåsen;

från a n d r a kammaren: herrar *Svedman, Paulsen, Andersson* i Munkaljungby, *Eriksson* i Sandby, *Johnsson* i Kastanjegården*, *Sundberg, von Seth* och *Persson* i Norrby.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Sandström*.
